



Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY  
DENMARK

## Udfordringer til Kvinneforskningen i 1990'erne

- foredrag på Center for Kvinneforskning i Aalborg 10.5.90

Widerberg, Karin

DOI (link to publication from Publisher):  
[10.5278/freia.4407517](https://doi.org/10.5278/freia.4407517)

Publication date:  
1992

Document Version  
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Widerberg, K. (1992). *Udfordringer til Kvinneforskningen i 1990'erne: - foredrag på Center for Kvinneforskning i Aalborg 10.5.90*. (1 ed.) FREIA - Center for Kønsforskning, Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, Aalborg Universitet. FREIA's tekstserie No. 1 <https://doi.org/10.5278/freia.4407517>

### General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

### Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at [vbn@aub.aau.dk](mailto:vbn@aub.aau.dk) providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

**Karin Widerberg**

## **Udfordringer til kvinneforskningen i 1990'erne**

**- foredrag på Center for Kvinneforskning i Aalborg 10.5.90**

**FREIA**

*Center for Kvindeforskning i Aalborg  
Institut for Samfundsudvikling og Planlægning  
Aalborg Universitetscenter  
Fibigerstræde 2  
9220 Aalborg Ø.  
Tlf.: +45 98-158522 Fax.: +45 98-153298*

Tekst  
April 1992

**1**

**Karin Widerberg**

## **Udfordringer til Kvinneforskningen i 1990'erne**

**- foredrag på Center for Kvinneforskning i Aalborg 10.5.90**

Karin Widerberg:  
**Udfordringer til Kvinneforskningen i 1990'erne**  
**- foredrag på Center for Kvinneforskning i Aalborg 10.5.90**

Tekst udgivet af  
FREIA, Center for Kvindeforskning  
Institut for Samfundsudvikling og Planlægning  
Aalborg Universitetscenter  
Fibigerstræde 2  
9220 Aalborg Ø  
tlf. 98-158522

Tryk: Kopicentralen AUC, 1992

ISSN: 0907-2079

FREIA's tekstserie indeholder foreløbige arbejdstekster, papers til konferencer og seminarer, projektbeskrivelser, foredragsmanuskripter, kapitler fra bøger mv. lavet af forskere med tilknytning til FREIA eller forskere, som har besøgt centret. Formålet med tekstserien er at udbrede kendskabet til FREIA's aktiviteter både internt og eksternt. Teksterne kan bestilles ved Institut for Samfundsudvikling og Planlægning, tlf. 98-158522 lokal 2452.

Jag ska tala över detta tema utifrån positionen som Skandinavisk kvinnoforskare. Tyngdpunkten kommer att ligga på samhällsvetenskap, eftersom jag själv är sociolog, men jag kommer att komma in på relationen samhällsvetenskap- humaniora då en utav de viktigaste utmaningarna inför 90-talet ligger i spänningen/relationen dem emellan.

Som forskare står vi inför ständiga val inte bara när det gäller vad vi ska undersöka utan även hur vi ska göra det, dvs val firande perspektiv, teori och metod. Under vissa historiska perioder är dessa forskarens individuella val föremål för en uttalad och direkt kollektiv kamp som synliggör vetenskapliga traditioner och tvingar fram medvetna ställningstaganden rörande kunskapsproduktion. "Revolutionsperioder" som oftast följs av relativt lugna perioder då forskarna kan slå sig till ro med de nyvunna insikterna och utan risk för "halshuggning" göra sina val. Den "nya" kvinnoforskningen gjorde sin entre på universiteten under en sådan lugn period, i den period av stiltje som rådde efter stormen mellan positivism och marxism. Och detta har naturligtvis färgat både kvinnoforskningen och förhållandet mellan kvinnoforskning och övrig forskning. Om kvinnoforskningen kommit före "den stora striden" hade den fått ett helt annat utseende, det är jag övertygad om.

Idag håller det på att blåsa upp till en ny storm, denna gången står kampen mellan postmodernism och modernism. Och denna gången är kvinnoforskningen med på banan och kan bli en stark med- eller motspelare, beroende på hur man ser på det. Den sammanfaller i tid också med en tid av kreativ oro inom kvinnoforskningen, inte bara i Skandinavien utan även internationellt. Det rör sig alltså om två utmaningar, en inifrån kvinnoforskningsmiljöerna och en utifrån. Båda gäller vetenskapsteoretiska frågeställningar om vad kunskap, och då särskilt vetenskaplig kunskap, är och/eller kan vara.

Till dessa, vad jag vill benämna som akademiska utmaningar kommer en tredje, utomakademisk, politisk utmaning. Jag tänker på den omvälvning i Europa som följer med Östeuropas frigörelse kopplad till EF/EG's framväxt. Förändringar som inte bara är av traditionell politisk art utan ekonomiska omstruktureringar som kommer att innefatta oss alla och få stora konsekvenser för kvinnors liv i våra länder. En utveckling som tvingar oss kvinnoforskare att ta upp andra ting och på ett annat sätt än vi hitills gjort, som tvingar oss till makro- och helhetsanalyser, till ekonomi och ekologi mm. Efter en period då vi inom Skandinavisk kvinnoforskning koncentrerat oss om kvalitativ utforskning, gått i djupet (sysslat med begrepps-utveckling mm) blir det spännande att se vad som händer med det vi lärt då vi tvingas till helhets- och strukturanalyser igen. Detta ska jag komma tillbaks till. Men låt mig börja med utmaningen inifrån kvinnoforskningen själv.

Skandinavisk samhällsvetenskaplig kvinnoforskning startade med sk **ämneskritik**. Begrepp och metoder inom olika akademiska ämnen kritiserades för att de osynliggjorde kvinnors liv och samhällets könsstruktur. För att påstå att den befintliga bilden ej stämde behövdes inga nämnvärda empiriska belägg. Det var så alltför uppenbart.

Efter den ämneskritiska fasen följde en fas av **synliggöring** och härför behövdes däremot empirisk forskning. Man var tvungen att finna ut hur kvinnors verklighet faktiskt såg ut. Efter mer än 10 års synliggöringsforskning är tiden nu inne för **själreflexion**. Det är dags att se tillbaks och ställa följande typ av frågor: Vilken förståelse av kön har vi producerat och hur har vi gjort det? Vad är det vi har velat se - och vad har vi inte velat se- och vad är det vi har riktat ljuset på?

## Vad vet vi egentligen om kvinnor?

Om jag ska börja nysta i dessa frågor, skulle jag vilja hävda följande: Vi har velat synliggöra kvinnors liv och detta har vi gjort genom att studera kvinnor, dvs genom **kvinnocentrerade studier**. Kvinnor har studerats o

avsett likhet eller olikhet med män. Män, som norm och som "materialitet", har med andra ord ej gjorts till utgångspunkt. Avsikten har varit att visa på kvinnors liv oavsett hur männens liv tar sig ut. En kvinnocentrerad utgångspunkt säger egentligen lite om vad som är **kvinnospecifikt**. Samtidigt ger den dock upphov till föreställningar, oavsett om detta varit forskarens avsikt eller ej, om det typiskt kvinnliga. Idag har vi massor av kunskaper om kvinnor, på områden och med metoder som ej använts vid studier av män. Vi har med andra ord inga motsvarande kunskaper om män. Den kunskap vi har om kvinnor kan alltså ge upphov till en förståelse av kön som kan vara felaktig. Man skulle kunna säga att vi gjort samma fel som den traditionella könsneutrala (mans-) forskningen, fast omvänt. Den producerade kunskap om individen och utgick ifrån att Kvinnan passade in. Vi har producerat kunskap om kvinnor där vi utgått ifrån att Mannen/männen ej passar in. Vi har med andra ord gjort Mannen till "det andra könet".

Att "bara" studera kvinnor innebär inte att man behöver förstå kön som något i sig själv, och därmed som något avklippt och statiskt, även om det kan finnas en tendens härtill. Tvärtom, kan en kvinnocentrerad analys mycket väl ha ett **relationsperspektiv** som utgångspunkt. Relationsperspektiv innebär att man ser kön som ett resultat av ett samspel mellan könen. Kön är med andra ord inget fast, som ligger där och väntar på att bli upptäckt utan något som blir till i detta samspel.

Utför man en kvinnocentrerad analys med ett relationsperspektiv ser man alltså kvinnors situation som ett uttryck för eller ett resultat av

könsrelationer. Men, och det är viktigt att framhålla, denna relation belyses huvudsakligen ifrån kvinnomas "ståsted". Männens, deras situation och förståelser- deras "ståsted"- är ju ej inkluderade i studien. Och detta att inkludera männens "ståsted" ligger i förlängningen av utvecklingen av relationsperspektivet inom kvinnoforskningen. När den värsta nyfikenheten på vad vi kvinnor är för något börjar mättas, vänds våra blickar och vår undran till männen, både för att förstå dem och oss själva bättre. Mansforskning är följaktligen ett logiskt och nödvändigt svar på kvinnoforskning. Ett svar som hitills huvudsakligen kvinnoforskare tagit fasta på.



## Vad får vi veta om män?

Så länge det är kvinnoforskare som bedriver mansforskning kan vi förvänta att de kunskaper och insikter vi vunnit under utvecklingen av kvinnoforskningen tas tillvara på nu när vi "tar oss an männen". Sålunda kan indirekt producerade föreställningar om "det typiskt manliga" (det mansspecifika ) i **manscentrerade** analyser undvikas med ett relationsperspektiv som inkluderar de områden och metoder som tagits upp i kvinnocentrerade analyser. Det vill säga, om det är kvinnona och kvinnoforskningen som får bestämma. Nu är det väl dock inte troligt att männen kommer att låta det ske, inte så länge till iall fall. De kommer självklart, och helt berättigat, att kräva att få göra forskning på sina premisser och ej låta sig dikteras av våra kunskaper, -krav och önsknings. Huruvida de då måste gå igenom samma faser och utveckling, och hamna i samma fallgropar, som kvinnoforskningen har gjort, och som jag här skisserar, är en öppen fråga. De har iallafall mycket att lära av och igenom oss, om de vill.

Begreppet kvinnoforskning kan alltså, mot bakgrund av den situation vi befinner oss idag, framstå som för snävt och för lite täckande för det vi gör då vi producerar kunskap om kön. Samtidigt som det inte är lätt att överge detta begrepp som så klart signaliserar en politisk hemvist (förtryck, dominans- underordning, patriarkat) som begreppet könsforskning inte gör.

## Duger erfarenheter som kunskapsbas?

I förlängelsen av relationsperspektivet ligger också en **problematisering av erfarenhetsbaserad kunskap**. För om kön inte är något som är fast och stabilt utan något som blir till i en relation och därmed relationellt bestämt, så ligger inte heller erfarenheterna där och väntar på att bli synliggjorda. Frågan blir då inte i första hand hur vi ska synliggöra det osynliga utan hur vi kan skapa villkor för synliggöring av andra sociala

erfarenheter, ett annat socialt subjekt. Detta är en av kärnfrågorna i den postmodernistiska diskussionen, vilken jag strax ska komma in på. Här vill jag bara antyda förbindelselänkarna mellan den intera utmaningen, baserad på kvinnoforskningen, och den extera.

### **Subjekt eller objekt, är det en vettig fråga?**

Ett annat problem, som har att göra med att relationsperspektivet trots allt inte slagit igenom riktigt, är den vacklande hållningen till subjekt/objekt - problematiken. Kvinnor och män har ofta behandlats antingen som subjekt eller objekt, beroende på situationen i fråga. Sålunda framställs kvinnor som subjekt då vi håller på med värdighetsforskning, då vi beskriver eller förklarar förändring som leder till jämställdhet/frigörelse/självständighet mm. Och som objekt då vi tar upp eländighet och förtryck. I ena stunden hävdar vi alltså att kvinnorna agerar och männen reagerar (när det gäller frigörelse och jämställdhets-trävanden) för att i nästa andetag hävda det motsatta (tex när det gäller orsaker till patriarkatets uppkomst och fortbestånd). Hade det varit så enkelt att ena parten i en förtryckssituation var ett konstant objekt och det andra ett konstant subjekt, hade patriarkatet aldrig kunnat vare sig uppstå eller fortbestå. Det är viktigt att framhålla den banala men inte desto mindre viktiga skillnad mellan patriarkat och andra "förtrycksordningar", nämligen att vi går till sängs med förtryckarna. Sexualitet/kärlek mellan olika kön, heterosexualitet blir därmed en kärnpunkt för att förstå hur kvinna och man blir till, för att förstå dominans - underordning samt subjekt- objekt byten.

## Utgår vi ifrån likhet eller olikhet?

Bakom dessa och andra problem rörande kvinnocentrering, erfarenhetsbaserad synliggjöring, vacklande hållning till subjekt - objekt, mm ligger, tror jag, ett **oavklarat förhållningssätt till olikhet**. Detta är med andra ord den egentliga boven i dramat. I vår forskning tar vi direkt eller indirekt utgångspunkt i en bestämd uppfattning om olikhet/likhet mellan könen. En utgångspunkt som vi, vill jag hävda, inte problematiserar nämnvärt. Inom norsk samhällsvetenskaplig kvinnoforskning utgår man ifrån att könen är socialt olika - vilket man belägger( genom att bara studera kvinnor, vilket därmed befäster utgångspunkten ) - men att könen "egentligen" är lika. Biologisk olikhet tilldelas ingen egentlig betydelse, det är bara något som används i sociala olikhetssträvanden. Detta är en utgångspunkt som medför en viss förståelse av kön, dvs att vi lägger upp vår kvinnoforskning på ett speciellt sätt. Men det är långtifrån den enda möjliga och fruktbara utgångspunkten.

Att ta **utgångspunkt i olikhet** för med sig lika många **dilemman** som att ta utgångspunkt i likhet. Historikern Joan Scott lyfter fram följande olikhetsdilemma (fritt efter referat av Gro Hageman av Joan Scotts inlägg på Salzburgseminariet 1988). **För det första** så reproducerar vi olikhet såväl när vi överser den som när vi lyfter fram den. Synliggjöring av olikhet medför dess reproduktion. **För det andra** är olikhet bara begripligt och intressant i jämförelser, dvs det uppstår i en relation. Trots detta används olikhet ofta för att beskriva könen som separata. **För det tredje** innebär en organisering av förståelse efter kön, dvs efter olikhet, att vi organiserar något som icke är. Vi skapar med andra ord kön i vår forskning och därmed reproducerar vi kön och olikhet.

Det jag hitills tagit upp visar, menar jag, på nödvändigheten av en teoretisk problematisering av kunskapsproduktionen inom kvinnoforskningen idag. En problematisering som också måste inkludera

metodfrågan. Och jag vill följaktligen säga ett par ord även om **metod** här.

## **Kön som metod**

Inom skandinavisk samhällsvetenskaplig kvinnoforskning har man varit förhållandevis okritisk mot ämnesindelningarna på universitetet. Trots parollen om kvinnoforskningens tvärvetenskapliga karaktär har kvinnoforskarna hållit sig till sina ämnen och varit solidariska mot dess traditioner. Tvärvetenskapliga projekt är minst sagt sällsynta och utforskningen av de möjligheter till förståelse av kön som tvärvetenskapliga angreppssätt skulle kunna ge, har ännu knappt påbörjats. Även om de akademiska traditionerna här inte inbjuder till tvärvetenskap utan tvärtom lägger hinder i vägen, skulle man kunna förvänta att kvinnoforskningen, som per definition är oppositionell, även skulle vara det när det gäller ämnesgränserna. För det är ju så att tvärvetenskap ger upphov till en annan förståelse av kön än den som de olika ämnena lägger upp till. Detta blir särskilt klart när vi vänder blicken mot länder som har mer tvärvetenskapliga akademiska traditioner. I Frankrike tex drages ej gränsen mellan humanister och samhällsvetare så skarpt som här. Som fransk intellektuell har man ofta en bakgrund i filosofi, lingvistik, psykoanalys, historia och sociologi. Varken forskarna eller deras forskning går att placera i något ämnesbås.

Den förståelse av kön som produceras i franska akademiska miljöer är följaktligen väsensskild från vår, något jag strax ska återkomma till.

Vi har inte bara varit förhållandevis okritiska mot ämnesindelningarna utan även mot de vetenskapliga metoderna inom dessa. **Kön i kunskapsprocessen, i metoderna** är ännu en förhållandevis problematiserad fråga. Jag ska här ta upp två teman som jag menar vi måste ta fatt i. För det första en problematisering av kön i relationen

forskare - forskningssubjekt i sk kvalitativ forskning. Vi bör lyfta fram könsdynamiken här och bland annat ta upp **när kön är ett hinder och när det är en möjlighet för att få fram kunskap**. Vad innebär det tex att jag som kvinna intervjuar en annan kvinna? Är det vissa saker som hon, jag och som vi båda tar för givet och som därför inte kommer fram? Är det andra saker som kommer fram just därför att vi båda utgår ifrån att vi "förstår" varandra som kvinnor? Den kunskap vi utvinnet är med andra ord ett resultat av en könsdynamik. En del av betingelserna för den förståelse av kön vi producerar ligger alltså nedfälld i själva könsdynamiken i forskningsprocessen.

Att problematisera kön i forskningsprocessen innebär för det andra en problematisering av **forskarens egna (köns-)erfarenheter**. De ingår vare sig vi vill det eller ej och de bör lyftas fram. Härigenom brytes den fasta indelningen forskare och forskningssubjekt, vi och dem, ned. Vi forskar inte bara på andra, utan även på oss själva. Våra erfarenheter blir en del av den insamlade erfarenhetsbasen. Och vår utgångspunkt för, och inverkan på, forskningsprocessen klargöres.

När det gäller klassolikheter i intervjusituationen har man inom kvinnoforskningen på olika sätt försökt arbeta bort den hierarkiska situation som klassolikheter i allmänhet innebär och intervjurelationen i sig själv alltid implicerar. "Solidariska intervjuer", "tillbakaföring" och gemensam tolkning av utsagor, har varit några av stickorden. Men genom att vi som feminister varit så angelägna att undvika hierarkiska situationer och kunskapsutveckling på dess premisser, har vi slätat över en problematik på ett sätt som ingen av oss varit betjänta av. Intervjun är en hierarkisk situation och klassolikhet är i likhet med könsolikhet både ett hinder och en resurs för kunskapsutveckling. Först då vi tar detta på allvar kan vi se vilka konsekvenser för kunskapsproduktionen det ger och därmed vad vi kan göra åt det.

En utforskning av forskaren och inte bara forskningssubjekten kan i sin tur leda över till metoder där denna relation upphäves eller får en annan utformning. Ett exempel på en sådan metod är den av Frigga Haug och hennes vänner och kolleger utvecklade "Erinnerungsmethode" (minnes-/hukommelsearbete).

Jag har lust att här också ta upp ett exempel på ett alternativt angreppssätt, som inte så mycket gäller konkreta metoder och tekniker men själva angreppssättet i samhällsvetenskaplig forskning, dvs metod i vid bemärkelse. En utmaning som får konsekvenser för alla samhällsvetare men som har vuxit fram som en följd av ett feministsikt perspektiv.

Dorothy Smith, kanadensisk sociolog, är kanske den som lagt det mest genomarbetade förslaget på en ny sociologi ("The Everyday World as Problematic", 1987). Hon hävdar att sociologi som disciplin har utvecklats utifrån den position som män i en viss klass intar. Klass och män förstår hon som materiella positioner "där" alienation gentemot kropp och konkret arbete utgör fundamentala inslag. Det är bara utifrån den positionen som samhället kan betraktas och begreppsliggöras på det sätt som sociologer gjort. Och det är bara utifrån den positionen som vardagslivet består av trivialiteter som upprepas i det oändliga och på ett kaotiskt sätt. Förstått på detta sätt är det självklart bortdefinierat som område för sociologiska undersökningar. Dorothy Smith menar att hela den sociologiska begreppsapparaten utvecklats utifrån denna, de styrande(ovanifrån) männens(utifrån) position. Sociologi är deras karta, gjorda av och för män som män och härskare.

I vems perspektiv är den privata sfären bara privat, emotionella handlingar "bara" emotionella (i motsättning till instrumentella) och reproduktion just re-produktion? Förutom att uttrycka en position och en värdering fungerar begrepp också som riktlinjer beträffande vad som



bör/kan undersökas och hur det ska göras. Begrepp som privat sfär, reproduktion och känslor fungerar som signaler, "håll dig undan", "där finns inget att hämta, bara reproduktion, privata ting, känslor...

Dorothy Smith kritiserar också kvinnoforskningen inom sociologin för att inta liknande positioner. Kvinnoforskarna har visserligen insisterat på studier inom dessa icke- traditionella sociologiska områden men deras angreppssätt har varit influerat av styrningsperspektivet. Ta tex kvinnors aktiviteter i hemmet. Dessa aktiviteter, och innebörd av dem, har vi synliggjort genom begreppet "oavlönat hemarbete". Vi har med andra ord begreppsliggjort dem utifrån (löne-)arbetsperspektivet. Men det är ett begrepp, och ett perspektiv, som inte passar för denna typ av aktiviteter där arbete, fritid, kärlek och service är sammanvävda. Inte undra på att vi inte kan komma överens politiskt när inte meningsfulla begrepp för vad vi gör, har utvecklats.

Vad vi kvinnor gör då vi "mödrar" finns det följaktligen ingen begreppsapparat för inom sociologin. Sociologi tillhandahåller därmed inte de redskap som erfordras för att sätta det kvinnor gör i någon typ av sammanhang, för oss själva som individer men också sammanhangen kvinnor emellan, som kollektiv. "Verkligheten" och det meningsproducerande vetenskapliga (och det politiska) språket splittrar oss sålunda, i förhållande till oss själva och i förhållande till varandra. Vi "hänger helt enkelt inte ihop". I denna situation måste vi som forskare försöka konstruera de sammanhang som "verkligheten" och språket systematiskt bryter ner. Och i det avseendet därmed inta en position diametralt motsatt den postmodernistiska. Perioden för de stora manliga historiernalberättelsema är(borde) kanske vara över, som postmodernisterna hävdar, men ännu så länge har kvinnorna faktiskt inte fått berätta sina historier ...

Hur kan då dessa, kvinnoas, historier berättas? Dorothy Smith menar att vi ska ta utgångspunkt i kvinnors aktiviteteter, vi ska med andra ord starta där kvinnorna är. Detta innebär **inte** att vi bara ska studera kvinnor eller är intresserade av kvinnor som "fenomen". Hennes syfte är inte att finna ut vad kvinnor och män är. Och hon är inte heller ute efter att förstå vad vardagslivet **är**, dvs betraktat som fenomen. Tvärtom menar hon att det är utifrån vardagslivet som position som vi ska försöka förstå samhällets struktur och funktionssätt. Hon förespråkar med andra ord en sociologi som "står i vardagslivet" och blickar runt sig och inte en sociologi som ser(ner) på vardagslivet.

Genom att starta i vardagslivet och begreppsliggöra dess relationer knyts olika analysnivåer samman, mikro- och makronivåer, menar Dorothy Smith. Synliggöring av relationerna gör aktiviteterna begripliga för "aktörerna" och ger dem sålunda en ny och/eller annorlunda innebörd. Och detta är syftet med hennes sociologiska projekt. "Male-stream" sociologi har inget att säga, är inte brukbar för kvinnor, och det vill hon att hennes sociologi ska ha. Själv har hon använt detta angreppssätt i olika empiriska studier, bla i ett projekt om barns skolarbete. Här behandlas kön och klass som tomma kategorier som i sig inte ger några förklaringar. Först efter studier av aktiviteter i ett relationsperspektiv fylls begreppen av innehåll. Klass och kön smältes härigenom samman och behandlas alltså inte som fristående kategorier eller enheter men som positioner som är ett resultat/summan av relationer. En förståelse av klass och kön ligger följaktligen i förståelsen av själva relationerna, det som är mellan "boxarna", och inte i slutresultatet (könet, klassen), menar Dorothy Smith.

Dorothy Smiths angreppssätt är en utmaning för sociologin och konsekvent tillämpat skulle den revolutionera dess innehåll.



## Den postmodernistiska utmaningen

De utmaningar som ligger i självreflexion - hur vi producerar förståelse av kön; likhet/olikhets utgångspunkt mm, tror jag är relevanta för kvinnoforskare oavsett ämne. Det jag här tagit upp om metoder-Frigga Haug- och angreppssätt - Dorothy Smith-, är dock mest relevant för samhällsvetare. För både samhällsvetare och humanister gäller dock den andra utmaningen, den från postmodernismen, genom dess fokusering på språk och meningsförståelse. En utmaning som kanske är mer främmande för samhällsvetare men också angelägnare, vil jag hävda. De positiva sidor, dvs de utmaningar jag ser i postmodernismen kan ytterst summariskt sammanfattas i tre punkter; för det första: **tvärvetenskaplighet**. Författare som tex Julia Kristeva använder hämningslöst teorier och tänkande från olika ämnen, på ett traditionellt odogmatiskt sätt- dvs utan att ta ställning/ansvar för den helhet ur vilken det är taget. Vidare ges psykiska drivkrafter lika stor tyngd som sk sociala och hela detta dualistiska tänkande upplöses. Detta har för mig framstått som särskilt lockande då en förståelse av könsförhållanden; patriarkat och kvinnoförtryck kommer till korta med en traditionell sociologisk förståelse, där samhälleliga drivkrafter är primära och psykiska drivkrafter sekundära. Och kvinnoforskningen har, som jag tidigare nämnt, alltid haft tvärvetenskaplighet som förutsättning och målsättning.

För det andra; **kritiken av modernismen**; av tron på utveckling, framsteg, enhet och helhet och uppfattningen att det inte är vår uppgift, som forskare, att försöka skapa ordning - för styrning- av denna fragmentariserade värld och våra fragmentariserade subjekt. Utan istället bryta ner "herradömmesdiskursen" och dess begrepp om sanninghet, objektivitet och kunskap, eftersom de bara uttrycker att "det jag säger är riktigt, överordnat", dvs är maktspråk och som sådant används för maktutövning.

Detta synsätt överensstämmer i flera avseenden med den feministiska teoretiska och vetenskapsteoretiska/-filosofiska kritiken. De "stora historierna" har inte gällt oss och under namn av objektivitet har männens syn och handlande osynliggjort och förtryckt kvinnors. De vetenskapliga traditionerna, begreppen och metoderna inom dessa, har grundlagts av män och trätts ner över huvudet på oss. Vad vi vill producera kunskap om och hur vi vill göra det, är ännu en öppen fråga. Skepsisen mot rådande vetenskapstraditioner utgör dock en fundamental bas. I det avseendet har feminister alltid varit, om än outtalat, postmodernister.

För det tredje; **fokusering på språket**. Jacques Derrida har kritiserat den tro på en verklighet utanför språket/diskursen som han menar dominerar vårt västerländska tänkande. Vi tror att språket kan uttrycka, representera och beskriva verkligheten. Derrida hävdar istället att så fort vi ger en mening/innebörd åt något så uppstår distans till det. Det finns inget direkt förhållande mellan objekt och text. För Derrida är allt text och med det menar han att distansen, tolkningen alltid är med. Och en tolkning innebär alltid att ett meningssammanhang lyfts fram på bekostnad av ett annat meningssammanhang. Han visar hur forskningen, enligt de modernistiska traditionerna som han benämner som logocentriska, bara synliggör ett meningssammanhang åt gången. Postmodernistisk forskning har följaktligen som målsättning att få fram, och även skapa motsägelser mellan, olika meningssammanhang. Detta uppfattas också som en politisk handling då dekonstruktion innebär att man bryter ner den logocentriska "herradömmediskursen".

Denna fokusering på språk och språkfilosofi synliggjorde för mig det naiva och, vill jag hävda, felaktiga förhållningssätt vi sociologer i allmänhet har. Vi tolkar inte, varken våra egna eller intervjupersonernas utsagor som text. Vi tolkar dem i allmänhet endast utifrån de sociala och psykologiska orsakerna som vi antar ligga bakom. Vi pro-

blematiserar inte att när vi talar, berättar vi också historier, där vi följer uttalade normer för hur dessa ska berättas; med början, slut, entydighet mm. Och vi tar i allmänhet inte heller upp hur meningsinnehållet i berättelsen har en inre och en yttre struktur i förhållande till olika diskurser. Följaktligen osynliggör vi hur vi genom detta vårt arbetssätt befäster myter och oreflekterat reproducerar meningsbärande herradömediskurser och sålunda bidrar till vårt eget förtryck.

Nu är det viktigt att framhålla att det inte är postmodernisterna som "uppfunnit" ett dylikt språkfilosofiskt förhållningssätt. Nietzsche tex, artikulera samma frågor och kritik men oavsett om denna postmodernistiska kritik "är gammalt nytt" så är den inte desto mindre lika viktig och aktuell. Och det är slående att sociologi som ämne varken har tagit upp den gamla eller den nya handsken. Jag tror Öyvind Pålshagen har helt rätt när han hävdar att det beror på att börjar man rota i språket så står själva uppfattningen om vetenskaplighet på spel. Som han uttrycker det i artikeln "Behersker vi kunsten å lese og skrive?" (Sosiologi idag nr 3 /1988); "Positivismenkritikeren, som gjorde et nummer av å se seg selv som en del av samfunnet, verger seg kraftig mot å se seg selv og sin virkelighetsforståelse iscenesatt som en del av egne språkspill".

Dessa tre punkter i postmodernismen ser jag som fruktbara utraningar för oss kvinnoforskare mot år 2000. Samtidigt vill jag dock också framhålla att det är mycket vi kvinnoforskare måste vara på vår vakt emot när det gäller postmodernismen. Låt mig här bara nämna ett par punkter.

## **Vilse, utmattad och handlingsförlamad?**

För det första; **postmodernismen är en manlig uppfinning**; männen är förkunnarna. Kan och vill de leda oss rätt eller är deras karta ytterligare ett (manligt)blindspår? En viktig grundsten i postmodernismen är Lacans psykonalytiska tänkande där fallos står i centrum och där kvinnan blir det som inte är; det förtryckta men också det möjliga (det som ännu icke är). I artikeln "Getting a Bit of the Other the Pimps of Postmodernism" (Suzanne Moore)- kallas han med rätta för the "lead singer"(of the band). Det **är** provocerande att dessa män är så intresserade av detta kvinnliga som icke är och som både kvinnor och män har eller kan sträva efter. Att de postmoderna männen vill vara detta kvinnliga, samtidigt som vi kvinnor som lever idag och som är av kött och blod, inte är det minsta intressanta eller relevanta. Det är verkligen en "knock - out" på hela kvinnorörelsen och feminismen. Och nog är det ett träffande begrepp när författaren till ovannämda artikel säger att dessa män ägnar sig åt "konsturism", dvs gör spännande utflykter till det okända (kvinno-)landet med trygg förvisning om att de kan återvända till manslandet när helst de vill.

För det andra; **det komplicerade tänkandet**. Kollrar inte dessa abstrakta spetsfundigheter bort oss från det som "egentligen gäller"? Är det värt besväret? Kommer vi ut disciplinerade, dvs som frälsta postmodernister?

För det tredje; **de politiska konsekvenserna**. Även om det att bryta ner de meningsbärande diskurserna är en politisk handling, så är det inte tillräckligt. Vi måste också handla, här och nu i förhållande till existerande strukturer och här lämnar oss postmodernisterna i sticket. Deras projekt är dekonstruktion(av text) och inte konstruktion.

## **Den politiska utmaningen**

För bägge de utmaningar jag här tagit upp blir den tredje, den politiska, den verkliga stötestenen. Kan vi använda självreflexionen, D Smiths angreppssätt och F. Haugs minnesarbete, postmodernistiska dekonstruktionsanalyser, mm när vi ska beskriva och förstå förändringsprocesser i europeiska kvinnors liv? Duger de när vi ska förstå kvinnors liv mitt i den omvälvande ekonomiska, politiska och ekologiska utveckling vi står mitt uppe i ? Är det brukbara angreppssätt och instrument ? Jag kan inte se annat än att vi tvingas till helhetsanalyser och strukturanalyser och frågan blir hur vi kan göra dem på ett meningsfullt sätt och föra med oss de kunskaper vi hitills förvärvat rörande kunskapsproduktion om kön.

Utfordringarna till kvinnoforskningen i 90'erne blir med andra ord enorma.

## **I FREIA'S tekstserie er udkommet:**

1. Karin Widerberg: Udfordringer til Kvinneforskningen i 1990'erne -föredrag på Center for Kvinneforskning i Aalborg 10.5, 1990.
2. Beretning, 1992.
3. Ann-Dorte Christensen: Kvinder i den nye fredsbevægelse i Danmark - mellem køkkenruller, resolutioner og teltpæle, 1992.
4. Ulla Koch: Uformel økonomi og social arbejdsdeling - en fortælling om tværfaglighed og det umuliges kunst, 1992.
5. Marianne Rostgaard: Kvindearbejde og kønsarbejdsdeling i tekstilindustrien i Danmark ca. 1830 - 1915, 1992.
6. Inger Agger: Køn og krænkelse - om politisk vold mod kvinder, 1992

FREIA, Center for Kvindeforskning i Aalborg, er en tværfaglig organisering af kvindeforskere ved Aalborg Universitetscenter med tyngdepunkt inden for det samfundsvidenskabelige fakultet, som forsker i områder inden for antropologi, historie, sociologi, politologi, økonomi og udviklingsstudier. Det nuværende forskningsprogram "Kønsrelationer, magt og identitet i et udviklingsperspektiv" er ramme om en række individuelle projekter. FREIA er en del af Institut for Samfundsudvikling og Planlægning.